

Muhakemat

Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi

Risale-i Nur'da 'Nüzul-i İsa' ve Hristiyanlık

Maksut ÇETİN

Doçent Doktor
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü,
Kelam ve Mezhepler Tarihi Anabilim Dalı,
İzmir, TÜRKİYE
maksutcetin25@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4851-5412>

Arařtırma Makalesi

Süreç

Geliş: 02/03/2023
Kabul: 25/06/2023
Yayın Tarihi: 31/12/2023
Yayın Sezonu: Aralık

İntihal:

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif hakkı:

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Hukuki sorumluluk yazarlara aittir.

Atıf:

Çetin, Maksut. "Risale-i Nur'da 'Nüzul-i İsa' ve Hristiyanlık". *Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi* 3 (Aralık 2023), 7-26.

Özet

Risale-i Nur, son dönem İslam âlimlerinden Bediüzzaman Said Nursi'nin yazmış olduğu kitaplar koleksiyonudur. Hz. İsa ise, Yüce Allah tarafından insanlığın hidayeti için gönderilmiş peygamberlerden biridir. Onun doğumu gibi ölüm meselesi de ilahi dinlerin temel tartışma konularından biridir. İslam'a göre Hz. İsa'nın doğumu, Allah tarafından, babasız bir şekilde, anesine üflenmiş bir ruhla, mucizevi bir şekilde gerçekleşmiş bir olay olsa da onun vefatı, ulema arasında önemli bir tartışma konusudur. Bazılarına göre Hz. İsa, normal bir insan gibi yaşayıp vefat etmiş bir peygamberdir. Diğerlerine göre ise O (a.s.), vefat etmeyip Allah katına yükseltilmiştir. Dolayısıyla O, ahir zamanda tekrar yeryüzüne inecek, dünyada egemen olan haksızlık ve hukuksuzlukları kaldıracak, adaleti hâkim kılacak ve daha sonra normal bir insan gibi vefat edecektir.

Said Nursi, Risale-i Nur külliyyatında, tarihsel bir tartışma konusu olan Hz. İsa meselesini, değişik boyutlarıyla ele almış biridir. O, ilk olarak Hz. İsa'nın mucizevi bir şekilde doğumu ve mucizeleri üzerinde durmuş, sonra onun ilahlaştırma nedeni ve yanlışlığını ele almıştır. Daha sonra Hz. İsa'nın ölmediği, ahir zamanda tekrar dünyaya geleceği, yeni bir peygamber değil de İslam ümmetinden biri olarak önemli fonksiyonları icra edeceği ve tabii bir ölümle dünyadan ayrılacağı gibi konuları incelemiştir. En son olarak ise Hz. İsa'nın tekrar dünyaya gelişi ile bağlantılı bir şekilde Hristiyanlık dini ile İslam dininin temel inanç ilkelerini ve hayata dair prensiplerini kıyaslayarak, Hristiyanlığın değişim geçirme sebeplerini izah etmiştir.

Anahtar kelimeler: Risale-i Nur, Hz. İsa, Hristiyanlık, İlahlaştırma, Ref', Nüzul,

'Descent of Jesus' and Christianity in the Risale-i Nur

Maksut ÇETİN

Associate Professor
İzmir Kâtip Çelebi University
Faculty of Islamic Sciences
Department of Basic Islamic Sciences
Department of History of Kalam and
Sects
Izmir, TURKEY
maksutcetin25@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4851-5412>

Research Article

History

Received: 02/03/2023
Accepted: 25/06/2023
Published: 31/12/2023
Pub Date Season: December

Plagiarism:

This article has been reviewed by
at least two referees and scanned
via a plagiarism software.

Copyright:

This work is licensed under
Creative Commons
AttributionNonCommercial 4.0
International License (CC BY NC)

Ethical Statement:

It is declared that scientific and
ethical principles have been
followed while carrying out and
writing this study and that all the
sources used have been properly
cited. Legal liability belongs to the
authors.

Citation

Çetin, Maksut. "Risale-i Nur'da 'Nüzul-i İsa'
ve Hristiyanlık". *Muhakemat Uluslararası
Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi* 3 (Aralık
2023), 7-25.

Abstract

Risale-i Nur is a collection of books written by Bediüzzaman Said Nursi, one of the late Islamic scholars. Jesus Christ, on the other hand, is one of the prophets sent by Almighty God for the guidance of humanity. Like his birth, the issue of death is one of the main discussion topics of divine religions. According to Islam, although the birth of Jesus was a miraculous event by God, without a father, with a spirit breathed into his mother, his death is an important topic of discussion among the scholars. According to some, Jesus Christ is a prophet who lived and died like a normal person. According to others, he did not die but was elevated to Allah. Therefore, he will come down to earth again in the End Times, remove the injustice and lawlessness in the world, make justice prevail, and then die like a normal person.

Said Nursi, in the Risale-i Nur corpus, has dealt with the Jesus Christ issue, is the subject of historical discussion from different dimensions. He was firstly focused on the miracles birth and miraculous of Jesus Christ, then he dealt with his deification of reason and wrongness. Afterwards, he examined the subjects such as that Jesus did not die, he will be born again in the End Times, he will perform important functions as one of the Islamic Ummah not a new prophet and he will leave the world with a natural death. Finally, he made, in connection with the reincarnation of Jesus, a comparison between the basic belief principles of Christianity and Islam and the principles of life, and explained the reasons for the change in Christianity.

Keywords: Risale-i Nur, Jesus Christ, Christianity, Apotheosis, Rise, Descent.

Giriş

İslam dinine göre Hz. İsa, Hz. Muhammed (s.a.s.)'den önce gönderilmiş ülü'l-azm¹ bir peygamberdir. Bütün peygamberler gibi O (a.s.) da bir beşer olarak yaratılmıştır. Ancak Onun doğum şekli, Hz. Âdem'in yaratılışı gibi, diğer insanlardan farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Hz. Âdem, babasız ve annesiz bir şekilde, kendisine ruh verilmek suretiyle topraktan yaratılmış bir peygamber iken, Hz. İsa, babasız bir tarzda, annesine ruh üflenmek suretiyle halk edilmiş bir nebidir². Müslümanlara göre Hz. İsa, beşer olan bir anneden bir beşer olarak yaratıldığı için onun, insanüstü bir kişilik olarak kabul edilmesi ve dolayısıyla ilahlaştırılması söz konusu değildir.

İslam ekollerine göre, tarihsel olarak Hz. İsa'nın doğumu ve peygamberliği tartışmasız olsa da onun vefatı, önemli bir tartışma konusudur. Yani onun yaşayıp/yaşamadığı, şayet yaşıyorsa nerede ve nasıl yaşadığı, tekrar dünyaya gelip/gelmeyeceği, tekrar dünyaya gelecekse ne yapacağı, ne kadar kalacağı, oradan nasıl ayrılacağı ve hangi fonksiyonları icra edeceği gibi meseleler, İslam âlimleri arasında tartışılan temel konulardır.³

Osmanlı'nın son dönem âlimlerinden biri olan Said Nursi, Risale-i Nur Külliyyatında Hz. İsa'nın doğumu, mucizeleri, ilahlaştırma nedeni ve yanlışlığı üzerinde durmuş mudur? Ayrıca Hz. İsa'nın vefat edip etmediği, ahir zamanda tekrar dünyaya gelip gelmeyeceği, şayet gelecekse yeni bir peygamber olarak mı yoksa İslam ümmetinden biri olarak mı geleceği, ne gibi vazifeler göreceği ve dünyadan nasıl ayrılacağı gibi konuları nasıl ele almıştır? Son olarak Risale-i Nur'da nüzul-i İsa'nın görev ve fonksiyonu bağlamında Hristiyanlığın değişim gerekçesi ne(ler)dir? Bu makalemizde Risale-i Nur Külliyyatında, Said Nursi'nin Hz. İsa meselesini ne şekilde ve hangi boyutta ele aldığı, onun dünyaya nüzulünün imkân ve önemi üzerinde durup/durmadığı ve şayet nazil olursa onun dinî, psikolojik, sosyolojik ve politik fonksiyonlarının neler olduğu gibi meseleleri ele aldık.

1. Hz. İsa'nın Doğumu ve İlahlaştırılması

Hristiyanlık dinine göre Hz. İsa'nın (a.s.) tabiatı ve hayatı çokça tartışılmış bir konudur. Hristiyanlar onun dünya hayatından çok ölümü, dirilmesi ve semaya yükseltilmesi üzerinde durmuştur. Onlara göre Hz. İsa, annesi Hz. Meryem tarafından babasız bir şekilde yaratılmıştır⁴. Tarihsel olarak Hz. İsa'nın (a.s.) babasız olarak dünyaya gelmesi ve aşırı sevilmesi bir hakikattir. Onun mucizevî bir şekilde babasız olarak yaratılmış olması ve aşırı sevilmesi nedeniyle Hristiyanlar tarafından Allah'ın oğlu ve bedenleşmiş kelamı⁵ şeklinde telakki edilmiş ve dolayısıyla ilahlaştırılmıştır⁶. Bediüzzaman Said Nursi'ye göre insanoğlunun, birilerini veya bir şeyleri ilahlaştırması aşırı muhabbetten dolayıdır. O, Hristiyanların Hz. İsa konusunda aşırı muhabbetten dolayı dalalete saptığını bazı hadislerle dayanarak dile getirmiş ve eleştirmiştir⁷. Bu görüşünü de bazı hadis rivayetlerine dayandırarak delillendirmiştir. Rivayete göre Hz. peygamber, Hz. Ali'ye hitaben: "İsa gibi senin yüzünden *de sevginin ve düşmanlığın aşırılığından dolayı iki kısım insan mahvolacaktır. Hristiyanlar meşru olan sevgiden aşırıya kaçarak Hz. İsa'ya, Allah'ın oğlu diyerek onu ilahlaştırdılar. Yahudiler ise aşırı düşmanlık göstererek onun peygamberliğini inkâr ettiler. Senin hakkında da aşırı*

¹ Ülü'l-azm kavramı bir ayette: "Azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret" şeklinde geçmektedir. (Ahkaf, 46/35). Ülü'l-azm kavramı, sabırlı, kararlı ve gayretli olmak gibi anlamlara gelmektedir. Bu da bazı peygamberlerin diğerlerine göre daha fazla ağır bir sorumluluk aldıklarını göstermektedir ki, bunlar genelde; Hz. Muhammed (s.a.s.), Hz. Nuh (a.s.), Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Musa (a.s.) ve Hz. İsa (a.s.) olarak kabul edilmiştir. (Muhammed Aruçi, "Ülü'l-Azm", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), XXXII, 294-295.

² Al-i İmran, 3/59; Remzi Kaya, "İnciller ve Kur'an'da Hz. İsa'nın İnsan ve Peygamber Oluşu", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: 13, Sayı: 2, 2004, 37-58.

³ Muhammed Ataurrahim, Bir İslâm Peygamberi Hz. İsa trc. Kürşat Demirci, (İstanbul: İnsan Yayınları, 1985), 21-44.

⁴ Matta, 13/55.

⁵ Markos, 10/17-18; Yuhanna, 5/19.

⁶ Matta, 13/55; Abdullah Aydemir, "Kur'an' Göre Hz. İsa (a.s.)", Diyanet Dergisi, Temmuz · Ağustos · Eylül 1990, 3-27.

⁷ Bediüzzaman Said Nursi, Lem'alar, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 39.

*sevgi ve aşırı düşmanlıktan dolayı iki sınıf insan mahvolacaktır*⁸. Yine başka bir hadiste Hz. Peygamber sahabeye: “*Hristiyanların Hz. İsa'yı övmeye aşırı gittiği gibi beni övmeye aşırı gitmeyin. Bana sadece Allah'ın kulu ve resulü deyin*”⁹ şeklinde hitap ederek, aşırı derecede yüceltilerek kendisinin ilahlaştırılmasına engel olmaya çalışmıştır. Bu hadislerdeki ifadelerden hareketle Nursi, Hz. İsa'nın Hristiyanlar tarafından aşırı muhabbetten dolayı ilahlaştırılmış bir nebidir¹⁰. Halbuki Nursi'ye göre Hristiyanların, Kur'an'ın gösterdiği tarzda ve Allah hesabına Hz. İsa'yı sevmenin hem dünyada hem de ahirette güzel sonuçları mümkündür¹¹. Ancak onlar, aşırı muhabbetten dolayı onu ilahlaştırdılar. Aslında burada Nursi'nin kastı, onun hem bir beşer olarak görülüp ilahlaştırılmadan hem de bir nebi olarak kabul edilip aşırı sıradanlaştırılmadan sevilmesi ve kabul edilmesidir.

Ontolojik olarak insanın dünyaya gelişi ve vefat edişi belli bir kanuna bağlıdır. Her canlı gibi insanoğlu da belli sebepler çerçevesinde bir anne babadan doğar, büyür ve ölür. Ancak Said Nursi'ye göre her kanda olduğu gibi bu üreme kanununun da tarih boyunca istisnasız kalması mümkün değildir. İnsanlığın ilk babası Hz. Âdem gibi Hz. İsa da bu yasanın bir şaz bireyi olarak dünyaya gelmiştir. Hz. Âdem'in topraktan yaratılması ve Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesi ve ayrıca onların aynı zamanda birer peygamber olarak gönderilmesi gösteriyor ki Yüce Allah, zaman zaman tabiat kanunlarına ve beşer hayatına müdahale ederek kendi varlığını ve hâkimiyetini ortaya koymuştur. Hz. İsa'nın babasız olarak doğumunu kabullen(e) meyenler genellikle bu kanun dışı istisnayı akıllarına sığdıramamasındandır. Tabiat kanunlarının şazlarını kabul edenler ise, olaya Yüce Allah'ın kudreti, iradesi ve kanunlara hâkimiyeti açısından bakarak Hz. İsa'nın babasız olarak doğmuş olmasını mümkün görmüşlerdir. Said Nursi de Hz. İsa'nın doğum olayına bu çerçeveden bakmış ve ona dair delilini de Kur'an'dan getirmiştir. Mesela o, Hz. İsa'nın babasız olarak dünyaya gelişini Kur'an-ı Kerim'in: “*Allah katında İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir*”¹² ayetine dayanarak ispatlamaya çalışmıştır. Burada Kur'an'ın, açık ve kesin bir şekilde üreme yasası haricinde şaz olarak Hz. Âdem gibi Hz. İsa'nın da Allah tarafından yaratılmış olduğunu ifade etmiştir. Bu gerçekten hareketle Nursi, kanundaki istisnayı, kanundışılık olarak kabul etmekle beraber, makul görmüştür.¹³ Ona göre istisnalar, mevcut yasalar gibi Yüce Allah'ın ilim, irade ve kudreti dahilinde gerçekleşmektedir. Onun için Nursi, istisnaları, genel geçer kanunlar çerçevesinde kabul edilebilir bir durum olarak kabul etmezse de akli ilkeleri açısından mümkün bir durum olarak algılamıştır. Zira ona göre, doğaüstü bir şekilde dünyaya gelen, doğaüstü birçok mucize gösteren ve doğaüstü bir tarzda dünyadan ayrılan bir peygamberin, doğaüstü bir şekilde yeniden dünyaya inişi akla yatkın bir durumdur.¹⁴

Said Nursi, başta Hristiyanlar olmak üzere Yüce Allah'ın dışındaki varlıkları ilahlaştıran tüm grup ve anlayışları, ihlas suresinde geçen: “*O (Allah) doğurmamış ve doğurulmamıştır ve hiçbir şey O'nun dengi değildir*”¹⁵, ifadelerinden hareketle eleştirmiştir. Nursi'ye göre validesi ve veledi bulunanlar, başı ve sonu olanlar, yani ezeli ve ebedi olmayanlar ilah olamazlar¹⁶. Nursi, bu ayetlerden hareketle Hz. İsa, melekler ve üremeye maruz kalan hiçbir şeyin veya bireyin ilah olamayacağını açık bir şekilde beyan etmiştir. Zira ona göre cisim olma özelliğini taşıyan, babası ve çocuğu, eşi ve benzeri olanlar ne ilah olmaya ne de ibadet edilmeye layıktır. Çünkü gerçek ilah olan Yüce Allah, doğmayı ve çoğalmayı ima eden her türlü özellikten münezzehtir. O'nun varlıklarla ilişkisi sadece yaratma endekslidir. O, ezeli iradesiyle bir şeye ol der, o da olur¹⁷. Yani hiçbir varlık, Yüce Allah'ın ilim ve iradesi dışında, sudur yoluyla ve zorunlu bir şekilde

⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2013), I,160.

⁹ Buharî, “Enbiya”, 48.

¹⁰ Nursi, Mektubat, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 145.

¹¹ Nursi, Sözlür, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 808.

¹² Al-i İmran, 3/59.

¹³ Nursi, Lem'alar, 65.

¹⁴ Zeki Sarıtoprak, İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi, (İzmir: Çağlayan Yayınları, 1997), 34.

¹⁵ İhlas, 112/3-4.

¹⁶ Nursi, Lem'alar, 512.

¹⁷ Bakara, 2/117.

meydana gelemez¹⁸. Nursi, bu ifadeleriyle açık bir şekilde, doğumu ve annesi belli olan Hz. İsa'nın ilahlaştırılmasını varlıksal olarak yanlış bulmuş ve tenkit etmiştir.

2. Hz. İsa'nın Mucizeleri ve Fonksiyonları

Tarihsel olarak Hz. İsa, Hz. Peygamber'den önceki nebidir. Her nebi gibi o da çeşitli gaybî mucizeler göstermiş biridir¹⁹. Onun bu alandaki önemli mucizelerinden biri, Hz. Peygamber'in geleceğine dair verdiği müjdeli haberlerdir. Said Nursi'ye göre İncil'de hakkı batıldan ayırma manasında "el-faraklit" sıfatı²⁰, Hz. Peygamber için kullanılmıştır²¹. İncil'in başka bir yerinde Hz. İsa şöyle demiştir: "*Ben gideceğim ki, dünyanın reisi gelsin*"²². Nursi'ye göre bu durum Kur'an'da: "*Hani, Meryem oğlu İsa: 'Ey İsrailoğulları! Ben sizin için Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberin de müjdecisiyim' demişti*"²³ şeklindeki ayet tarafından doğrulanmıştır. Ayrıca Said Nursi'ye göre Hz. İsa, Hz. Peygamber'e dair, diğer peygamberlerden daha fazla müjde vermiş bir nebidir. Ona göre bunun iki nedeni vardır. Birincisi, Hz. Peygamber, Hz. İsa'yı Yahudilerin korkunç iftira ve yalanlamalarından ve dolayısıyla dinini onların dehşetli tahrifattan kurtarmıştır. İkincisi ise, Yahudiliğin katı ve zor şeriatına karşılık, daha kolay, kapsayıcı ve Hristiyanlık şeriatının eksikliklerini tamamlayan yüce bir şeriata sahip olmuştur²⁴ ki, ona göre ahir zamanda İsa'nın tekrar nüzülü ile onun şeriatı tamamıyla İslam şeriatına inkılap edecektir²⁵.

Yüce Allah tarafından gönderilen peygamberlerin elinde birçok hissî mucizenin gerçekleştirilmiş olması tarihsel bir hakikattir. Said Nursi'ye göre peygamberlerin gösterdikleri bu mucizelerin temel iki gayesi vardır. Birincisi, peygamberlerin davalarını tasdik ve kabul ettirme; ikincisi ise, maddî alanda (bilgi, bilim, teknoloji) insanoğluna örnek olmak ve insanı o tür ilerlemelere teşvik etmektir. Onun için son ilahi kitap Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin hayat hikâyeleri ve mucize örnekleriyle insanlara maddî ve manevî terakkiyatın esaslarına işaret ederek onları yönlendirmiştir. Mesela, saat ve gemi gibi teknolojik aletler ilk olarak peygamberler eliyle mucize şeklinde beşere hediye edilmiştir²⁶. Ayrıca Nursi'ye göre peygamberlerin eline verilen mucizeler, onların döneminde revaçta olan ilmi ve teknolojik gelişmelerle paralel olmuştur. Mesela, Hz. Musa döneminde sihir revaçta olduğundan, ona verilen mucizeler de o cinsten olmuştur. Bu mucizeler, meydana gelişi itibarıyla sihre benzerlik gösterse de onlar bir sihir değil, aksine bir mucizedir. Hz. İsa zamanında ise tıp bilimi ön planda olduğundan, ona verilen mucizeler de o türden gerçekleşmiştir²⁷.

Said Nursi'ye göre, tıp sahasında Hz. İsa'ya verilen mucizeler, bugün bile sağlık biliminin hala ulaşamadığı aşamalara işaret etmiştir. O mucizelerden bir kısmı bir ayette şöyle ifade edilmiştir: "*Allah'ın izniyle körü ve alaca hastalığına yakalananları iyileştiririm ve ölüleri diriltirim*"²⁸. Bu ayetten hareketle, Said Nursi'ye göre Hz. İsa, bir peygamber olarak insanlara dinî ve ahlakî alanda örnek olduğu gibi kendisine verilen mucizeler aracılığıyla tıp bilimine de öncülük etmiştir. Ona göre bu mucize, insanın en kötü hastalıklara bile derman bulabilme ve hatta geçici olarak ölüme dahi çare üretebilme imkânını göstermiştir. Dolayısıyla dünyayı terk eden bir peygambere manevî dertlerin ilacı verildiği gibi maddî musibetlerin dermanı da verilmiştir. Yani kalpler onun getirdiği nurla dirildiği gibi ölmüş hastalar dahi onun nefesiyle canlanabilmiştir.

¹⁸ Nursi, Sözlür, 508.

¹⁹ Ömer Faruk Harman, "İsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII, 465-472.

²⁰ Yuhanna, 14/16-26; 15/26; 16/7.

²¹ Kadı İyaz, Şifa-i Şerif Şerhi, trc. ve şerh. Mehmet Yaşar Kandemir, (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2017), I, 496.

²² Yuhanna, 16/7.

²³ Saff, 61/6.

²⁴ Nursi, Mektubat, 232-233.

²⁵ Nursi, Sözlür, 883; *İçtimâî Dersler*, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 215, 316.

²⁶ Nursi, *İşaratü'l-İ'caz*, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 283-284.

²⁷ Nursi, Mektubat, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 250.

²⁸ Al-i İmran, 3/49.

Onun için insanoğlu da çalışırsa Allah'ın hikmet eczanesinden her derdine deva bulabilir. Çünkü ayet Hz. İsa eliyle insanın, tıp alanında yapılabileceği en son aşama olan ölüme bile geçici olarak çare bulmasına işaret etmiş, onun sınırını çizmiş ve ayrıca benzerini yapmaya da teşvik etmiştir²⁹.

Hz. İsa'nın olağanüstü bir şekilde en büyük mucizesi, babasız olarak dünyaya gelmesi ve annesi Hz. Meryem'e yapılan iftiraya karşılık, daha çocuk yaşta iken cevap vermesi ve annesini savunarak temize çıkarmasıdır³⁰. Bu iki mucizeyi kabul eden birinin, onun ruhla beraber bedenlen gökyüzüne yükseltilmesi, orada kendisine mahsus bir yaşam sürmesi ve ahir zamanda tekrar dünyaya gelip adaleti egemen kılmaya çalışması durumunu akıl ve gerçek dışı görmesi bir çelişkidir. Said Nursi, Hz. İsa'nın gökyüzüne çıkarılmasını, orada yaşamasını ve ahir zamanda tekrar yeryüzüne inmesini kesin bir hakikat olarak telakki etmiştir. Hatta o, Hz. İsa'nın bu durumunu uçak, helikopter ve paraşüt gibi araçlarla insanların gökyüzüne çıkışına ve oradan tekrar inişine yorumlamıştır³¹.

3. Hz. İsa'nın Ref'i Meselesi

İlahi dinler ve İslam ekolleri arasında tartışılan en önemli konulardan biri, Hz. İsa'nın ref'i³² meselesidir. Hristiyanlara göre o (a.s.), ilk etapta çarınha gerilmiş ve öldürülmüştür. Ancak belli bir süre sonra dirilerek hayatına devam etmiş ve daha sonra ise Yüce Allah tarafından, gökyüzüne yükseltilmiş ve orada yaşamaya devam etmiştir³³. Gökyüzünden maksat, fizikî dünya değil, gaybî alemdir. Yani cismani ihtiyaç ve değişikliklerin olmadığı bir yerdir. Müslümanlar ise Hz. İsa'nın ref'i konusunda iki farklı görüşe sahip olmuştur³⁴. Ulemanın bir kısmına göre Hz. İsa, vefat etmiş ve dolayısıyla gökyüzüne bedenlen değil, sadece ruhen yükseltilmiştir³⁵. Çoğu ekol ve ulemaya göre ise o (a.s.), Yüce Allah tarafından ruhla beraber bedenlen gökyüzüne yükseltilmiştir³⁶. Bu durum bile Hz. İsa'nın uyanıkken mi yoksa uyku halindeyken mi ref' edildiği şeklinde tartışılmıştır. Taberî ve İbn Kesir gibi âlimler, Hz. İsa'nın uyku halindeyken semaya çıkarıldığını savunurken çoğunluğa göre ise o (a.s.), uyanık bir şekilde ref' edilmiştir³⁷. Said Nursi, çoğunluğun kabul ettiği; Hz. İsa'nın hem ruhla beraber cismen hem de uyanık bir şekilde gökyüzüne yükseltilmiş görüşünü kabul etmiştir. Ona göre Hz. İsa, Yüce Allah tarafından insan cinsinden melek hayatına çıkartılmış ve dolayısıyla yeryüzünü bırakıp gökyüzünü vatan edinmiş bir şahsiyettir³⁸. Yani Yüce Allah, onun (a.s.) beşerî sıfatlarını yok ederek, onu melekîyet nitelikleriyle donatmıştır. Tekrar yeryüzüne indiğinde ise, yeniden insanî sıfatlarla donatacaktır³⁹.

Ayrıca Hz. İsa'nın, semaya çıkarılmadan önce vefat edip etmediği meselesi temel tartışma konularından

²⁹ Nursi, Sözlür, 310.

³⁰ İbrahim Bakır, "İslâm Kelâmcılarına Göre Mucize Kavramı ve İmâm Mâtürîdî'nin Hz. İsa'nın Mucizelerini Değerlendirmesi", Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt (Vol.) 11 Sayı (Issue 1) Bahar - (Spring) 2020, 215-239.

³¹ Nursi, Kastamonu Lahikası, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 1998), 260-261.

³² Ref' kelimesi "r-f-e" kökünden gelmiştir. Bu da olduğu veya bulunduğu yerden yukarıya doğru kaldırma anlamına gelmektedir. Ref' kavramı maddî ve manevî yüksel(til)me anlamına gelmektedir. (Râğıb el-İsfahani, Müfredat, çev. Yusuf Türker, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2017), 627. Hz. İsa'nın semaya ref'i, şekilden ibaret bir yükseliş değildir. Şekli ref' olarak kabul ettiğimiz takdirde, Yüce Allah'a mekân izafe etmiş oluruz. Semaya kaldırılmaktan maksat, O'nun ruh ve cesediyle canlı bir şekilde göğe yükselişi anlamına gelir. Sema ise Allah'a yakınlığın mekânı, bereketin nüzul yeri ve meleklerin meskenidir.

³³ Matta, 28/9-10; Luka, 24/36-43; Yuhanna, 20/19-29; Ömer Faruk Kahraman, "İsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII, 465-472.

³⁴ İshak Yazıcı, "Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Ref'i ve İlgili Ayetlerin Yorumlarının Tahlili", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:20-21, Samsun 2005, 69-100.

³⁵ Mahmud Şeltut, Fetevâ, (Kahire: Darü'l-Şeruk, 2004). 75-52; Ömer Faruk Kahraman, "İsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII, 465-472.

³⁶ Yasin Öner, Tefhimü'l-Kur'an'da Hz. İsa'nın Ref'i Konusu", SBARD, Yıl. 2020 Bahar, sayı. 35, 211-231.

³⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân* (Kâhire: Dârü'l-Hadîs, 1431/2010), 3/243-244; Umâdüddin Ebü'l-Fidâ' İsmail İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'an'il-Azîm*, (Kâhire: Müessesetü Kurtubâ, 1421/2000), 4/341-343.

³⁸ Nursi, Lem'alar, 64.

³⁹ Sarıtoprak, İslam İnanıcı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi, 64.

biridir. İbn Hazm (ö. 456/1064) gibi bazı âlimlere göre Hz. İsa, vefat ettikten sonra dirilti ve ref' edilmiştir ki, bu görüş, Hristiyanların düşüncesiyle paralellik göstermektedir. Ulemanın çoğunluğuna göre o (a.s.), vefat etmeden, olduğu gibi ref' edilmiştir⁴⁰. Hz. İsa'nın ref'i veya ölümü ile ilgili tartışma konusunu oluşturan birçok ayet söz konusudur. Onlardan biri şudur: “*Ey İsa! Senin ruhunu kabzedeceğim, seni nezdime yükselteceğim ve kâfirlerden çekip arındıracağım*”⁴¹. Bu ayette geçen “teveffi” kelimesi Arapça'da ruhu bedenden ayırmak ve canını almak anlamına geldiği halde bazı âlimlere göre, yeryüzünden çekip almak, göğe yükseltmek manasında kullanılmıştır⁴². Diğer âlimlere göre ise bu kelime, gerçek ölümü değil, uyku da ruhu alınmak anlamına gelir⁴³. Dolayısıyla Hz. İsa'nın gökyüzüne yükseltilmesi, bazılarının göre sadece ruhen, bazılarının göre ise ruh ile beraber bedenlenmiştir ki, Said Nursi de bu görüşü kabul etmiştir. Diğer bir ayette ise Yahudilerin: “*Meryem oğlu İsa'yı öldürdük. Halbuki O'nu ne öldürdüler ne de astılar, sadece onlara öyle göründü ve onlar şüphe içine düştüler. Onun hakkında ihtilafa düşenler, bu konuda tam bir kararsızlık içindedirler. Bu hususta zanna uyma dışında hiçbir bilgileri yoktur ve onu kesin olarak öldürmemişlerdir. Bilakis Allah onu kendine doğru yükseltmiştir*”⁴⁴. Bu ayetler açık bir şekilde Yahudilerin Hz. İsa'yı öldürmediğini ve asmadığını, sadece onlara öyle gösterildiğini ifade etmiştir⁴⁵. Dolayısıyla ayette geçen “ref'” kelimesi, ilk olarak Hz. İsa'nın bedenlen göğe doğru yükseltilmesini ifade etse de Onun derece ve konum bakımından yüceltilmiş olduğu anlamına da gelir⁴⁶. Zira ayetler Hz. İsa'nın Allah katına yükseltildiğini ifade etse de onun mahiyetine ilişkin herhangi bir açıklama yapmamıştır. Dolayısıyla bu ayetler muhkem olmadıklarından dolayı, Hz. İsa'nın ref'i veya nüzulü konularını inanç meseleleri olarak kabul edip, onun aracılığıyla inanç bakımından ötekileştirme yapmak veya tekfir mekanizmasını işletmek doğru değildir. Zira inanç konuları sadece muhkemle belirlenir⁴⁷.

Said Nursi, Hz. İsa'nın gökyüzündeki konumunu, ilk olarak varlık hiyerarşisi içerisinde akli bir şekilde ele alarak izah etmiştir. Ona göre, varlıkta hiyerarşik bir yapı söz konusudur. En küçük varlık olan atomdan gökyüzüne ve oradan da büyük arşa kadar birbiri üstünde bir yapılaşma mevcuttur. Her bir gökyüzü, ayrı bir dünyanın damı ve Yüce Allah'ın bir arşı ve tasarruf merkezi konumundadır. Bir sultanın adalet daire-sindeki adil isminin egemenliği gibi Allah'ın da her tabakada baskın bir ismi söz konusudur. O tabakada diğer unvanlar, o ismin emrinde ve ona tabi durumundadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber Miraç'ta, Kadir ismine mazhar olan Hz. İsa ile o ismin egemen olduğu tabakada görüşmüştür⁴⁸. Bu ifadelerden açıkçası, Hz. İsa'nın ruhen mi ya da bedenlen mi gökyüzünde bulunduğu anlaşılmamaktadır. Çünkü miraç gecesinde Hz. peygamber, diğer nebilerle de görüşmüştür. Halbuki Hz. İsa'nın dışındaki diğer peygamberler vefat etmişlerdir ve ruhen yaşamaktadırlar. Dolayısıyla Nursi'nin bu ifadelerinden açık bir şekilde Hz. İsa'nın bedenlen yaşadığı anlamı çıkmamaktadır.

Said Nursi'ye göre, biyolojik olarak canlı varlıkların, kendi hayatlarını sürdürmesi ve ihtiyaçlarını gidermesi, hayat mertebelerine göre değişmektedir. Nursi, hayat mertebelerinin varlığından ve şartlarından bahsederek, Hz. İsa'nın bedensel olarak farklı ve kendine özgü bir hayat tabakasında yaşayabileceğini akli bir şekilde izah etmeye çalışmıştır. Nursi'ye göre hayat mertebeleri çeşitlidir. Birçok beşerî kayıtlara (yeme, içme, uyuma gibi) bağlı olan bizim hayatımız ayrı bir mertebedir. Beşerî kayıtlarla bir derece bağlı olan Hz. Hızır ve Hz. İlyas, ayrı bir tabakadır. Hiçbir beşerî kayda bağlı olmayan Hz. İdris ve Hz. İsa ise, bambaşka bir mertebedir. Dolayısıyla Nursi'ye göre Hz. İsa, biyolojik ihtiyaçlardan soyutlanmış bir şekilde melek hayatı gibi bir hayata girmiş ve nurani bir durum kesp ederek orada hayatını devam ettirmektedir. Yani o

⁴⁰ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saïd b. Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1424/2002), 1/43.

⁴¹ Al-i İmran, 3/55.

⁴² Mahmut Şeltut, “Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü”, *Dini Araştırmalar*; cilt.7, 289-306.

⁴³ İlyas Çelebi, “İsâ”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII, 472-473.

⁴⁴ Nisa, 4/157.

⁴⁵ İsmail Bulut, “İmam Mâturîdî Perspektifinden Hz. İsa”, *IV. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu*, editörler: Cengiz Çuhadar vd., Kastamonu 2017, cilt 2, 514-526.

⁴⁶ el-İsfahani, Müfredat, 627.

⁴⁷ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, (Beyrut: 1984), III, 273.

⁴⁸ Nursi, *Sözler*, 707-708.

(a.s), dünyevi bedeniyle gökyüzünde bir çeşit melekler gibi bir hayatı yaşamaktadır⁴⁹. Dolayısıyla Nursi'ye göre Hz. İsa'nın hem ruhen hem de beden en gökyüzünde yaşama olanağı söz konusudur.

Hz. İsa'nın ref'ini ve nüzulünü kabul etmeyenler, genellikle bu duruma dair İslam'da açık, kesin ve mütevatir nasların yokluğunu delil göstermişlerdir. Halbuki bu konuda pek çok sahih hadis söz konusudur⁵⁰. Onun için kategorik olarak Hz. İsa'nın gökyüzüne yükselişini ve oradan inişini bütünüyle reddetmek naslar açısından mümkün değildir⁵¹. Ayrıca onlar, Hz. İsa'nın tekrar dünyaya gelişini, Hz. Peygamber'in son nebi oluşuna ve evrende cari olan kanunlara aykırı bulduklarından dolayı kabul etmemişlerdir⁵². Halbuki, Hz. İsa'nın dünyaya gelişini kabul edenler, onun peygamber olarak geleceğini söylemiyorlar. Zira hadisler bu durumu açık bir şekilde ifade etmiştir. Onlara göre Hz. İsa, gerçek din olan İslam'ın tevhid ve adalet anlayışını egemen kılmaya çalışacak ve İslam ümmetinden bir birey olarak görev yapacaktır. Ayrıca Hz. İsa'nın gökyüzüne ref'i ve oradan yeniden nüzülü, bir mucizedir. Dolayısıyla olaya ilahi kudret açısından bakıldığında diğer mucizeler gibi o da sünnetullahın bir istisnasıdır. İstisna ise, genel kanunlara ve bilimsel kurallara aykırı olsa da evrende işleyen bir kuraldır. Onun için İslam dinine göre evrende, mutlak anlamda sebep-sonuç ilişkisi ve determinizm değil, ilahi ilim, irade ve kudret egemendir ki, Nursi de konuya bu açıdan bakmıştır. Dolayısıyla Hz. İsa'nın hem beden en gökyüzüne yükselişini hem orada yaşama imkanına kavuşmasını hem de oradan inişini mümkün görmüştür.

4. Hz. İsa'nın Nüzülü Meselesi

İslam uleması arasında Hz. İsa'nın gökyüzüne çıkışı gibi oradan nüzülü meselesi de temel tartışma konularından biridir. Onun gökyüzüne ruhla beraber beden en çıktığını kabul edenler, aynı zamanda onun, ahir zamanda tekrar yeryüzüne inerek önemli görevler ifa edeceğini kabul etmişlerdir⁵³. Hz. İsa'nın temel görevi hak dinin ihyası ve hâkimiyeti, hak ve adaletin egemenliği, haksızlık ve zulümlerin yok edilmesidir. Yani o, kıyamet kopmadan önce dünyaya inecek, Hz. Muhammed'in (s.a.s) getirdiği dine tabi olacak, Deccal'ı⁵⁴ öldürecek ve yeryüzünde adaleti egemen kılacaktır. Nursi'ye göre imanı zayıf olanlar, bu durumu akıldan uzak görüyor olsalar da bu, bir hakikat olarak gerçekleşecektir. Said Nursi'nin "imanı zayıf olanlar" ifadesi itikadi açıdan sorunlu görülmektedir. Zira bu konu, bir inanç meselesi değildir. Zira muhkemle sınırları ve subutiyeti tayin edilmemiştir.⁵⁵ Onun için bizzat ulema arasında bile tarih boyunca tartışılmaya devam etmiştir. Ayrıca "imanı zayıf olanlar" tabiri, bir derecelendirmeyi ifade etmektedir. Zira zayıf veya güçlünün sınır ve miktarını tayin etmek hem zordur hem de o sınır ve miktarı kim ve nasıl tayin edecektir?

Ahir zamanda Hz. İsa'nın geleceğini ve birtakım fonksiyonları icra edeceğini kabul edenler, bu görüşlerini bazı hadis rivayetlerine dayandırarak temellendirmeye çalışmışlardır. O hadislerin birinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ahir zamanda İsa (a.s.) gelecek, şeriatıyla amel edecektir"⁵⁶. Said Nursi bu hadisi, hem birey olarak Hz. İsa'nın gökten inerek hak din olan İslam'ın ilkelerine uygun hareket etmesi hem de manevî anlamda Hristiyanlığın İslam'a dönüşmesi şeklinde yorumlamıştır. Zira ona göre, ahir zamanda Allah'ın varlığına dair tabiat felsefesinin ortaya attığı inkâr fikrine karşı, Hristiyanlık dini batıl inançların-

⁴⁹ Nursi, Mektubat, 11-12.

⁵⁰ Buharî, "Büyü", 102, "Enbiyâ", 49; Müslim, "İmân", 242-243, 247, "Hac", 216, "Fiten", 34, 39, 110; Ebû Davud, "Melâhim", 12, 14; Tirmizî, "Fiten", 21.

⁵¹ Burharî, "Enbiyâ", 5, 24, 43, 47, 48.

⁵² Süleyman Aydın, "Kur'an Lügatı İlmi Açısından Hz. İsa'nın (a.s.) Ref'i ve Nüzülü", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 9 (2015), 53-112.

⁵³ Hüseyin Aydın, "Kur'an Bütünlüğü Açısından Hz. İsa'nın Âkibeti Meselesi", Kelam Araştırmaları, 6:2 (2008), 17-46.

⁵⁴ Deccal kelimesi, "d-c-l" kökünden gelmiş olup bir şeyi örtmek, boyamak ve yaldızlamak gibi anlamlara gelir. Klasik İslami kaynaklarda Deccal, ahir zamanda ortaya çıkarak insanları hak dinden uzaklaştıracak bir kişi olarak tarif edilmiştir. İmam Azam Ebu Hanife, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, trc. Mustafa Öz, (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2017), 85; Çelebi, "Deccâl", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2019), IX, 67-69.

⁵⁵ Sartoprak, İslam İnançları Açısından Nüzul-i İsa Meselesi, 141.

⁵⁶ Buharî, "Enbiya", 49; Müslim, "İman", 242.

dan arınarak hak din olan İslam'a inkılap edecektir⁵⁷. Başka bir ifadeyle Hz. İsa'nın şahsında Hristiyanların hakiki dindarları, Müslümanlarla beraber insanlık âleminde inkâr niyetiyle medeniyet ve insanlık kutsalını yok eden Deccal komitesini yok edecektir. Yani Hz. İsa'nın hakiki dinini İslamiyet'in ilkeleriyle birleştirmeye çalışan kıymetli ve fedakâr bir cemaat, "Müslüman İseviler" unvanı altında ve Hz. İsa'nın emri altında Deccal komitesini öldürecek ve beşeri inkâr düşüncesinden kurtaracaktır.⁵⁸ Said Nursi, burada Hz. İsa'nın nüzülü meselesini hem birey olarak onun inişine hem de manevî olarak hak dinin kendi özüne dönüşü şeklinde yorumlamıştır. Çünkü ona göre ahir zamanda bütün hak dinin değerlerini ve insanlığın kutsallarını yok edecek bir anlayışın varlığı söz konusu olacaktır. Zira Nursi'ye göre ahir zamanda tabiat felsefesi ile materyalizmden oluşan bir akım, gittikçe yayılarak "yaratıcılık" fikrini inkâr edecektir. İstidrac⁵⁹ sahibi ve olağanüstü işlere mazhar Deccal denilen kişi, bu akımın başına geçecek ve zorla ilahlılığını ilan edecektir. Ona karşı mevcut Hristiyanlık dini, hurafelerden arınarak İslamiyet'in hakikatiyle birleşecek ve dolayısıyla Hz. İsa'nın manevî şahsiyetinden ibaret olan hakiki Hristiyanlık dini ortaya çıkacaktır. Yani Hristiyanlık dini, Kur'an'ın hakikatlerine uyacak ve manevî olarak İslamiyet'e dönüşecektir. Hak din, bu birleşme sayesinde büyük bir kuvvet bulacaktır. O dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlup olan bu iki din, gökyüzünde dünyevi bedeniyle bulunan Hz. İsa, hak dinin başına geçerek o akımı mağlup edecek ve insanlığa sevgi, barış ve merhameti getirecektir⁶⁰.

Said Nursi, Hz. İsa ile ilgili hadisleri çoğu zaman bazen bizzat onun şahsını kastederek bazen de kendisinin temsil ettiği cemaatin manevî şahsını kastederek tevil etmiştir. Mesela, rivayette vardır ki, "*Hz. İsa büyük Deccalı öldürecektir*"⁶¹. Nursi, bu hadisi hem Hz. İsa'nın şahsına hem de onun temsil ettiği dinî grubun manevî şahsına atfederek tevil etmiştir. İlk olarak Hz. İsa gibi mucize sahibi, çoğu insanların değer verdiği ve peygamber olarak kabul ettiği bir şahıs, sihir ve istidrac harikalarıyla iş gören ve herkesi kendine boyun eğdiren Deccal'ı öldürebilecektir. İkincisi, Hristiyanlığın manevî şahsını temsil eden Hristiyan ruhanileri, Deccal'm⁶² teşkil ettiği materyalist ve inkârcı akımın manevî şahsını öldürecek ve inkârcılık düşüncesini mahvedecektir. O ruhaniler, ahir zamanda Hristiyanlık dininin hakikatini İslami ilkelerle birleştirerek bir güç oluşturacak ve o güçle inkârcılık fikrini dağıtacak ve manen öldürecektir. Nursi, Hristiyanlık ile İslam'ın birleşmesine dair görüşünü Hz. Peygamber'den nakledilen: "*Hz. İsa gelecek, Mehdi'ye*"⁶³ *namazda tabi olacaktır*"⁶⁴ şeklindeki hadislere dayandırmıştır. Bu hadiste ifade edildiği gibi, öncelikle bu iki din ittifak edecek, yani Kur'an'ın inanç ilkeleri esas alınacak ve hak din olan İslam'ın hâkimiyeti sağlanacaktır⁶⁵. Burada Nursi, sanki tarihsel ilahi din gerçeğine işaret etmiştir. Zira hak din, ilk peygamber Hz. Âdem'le başlayıp son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) ile devam dinin kendisidir. Onun için Nursi, ilahi dinlerden biri olan bozulmamış Hristiyanlığın temel inanç ve ahlak ilkeleri ile son ilahi din İslam'ın inanç ve ahlak

⁵⁷ Nursi, Mektubat, 12.

⁵⁸ Nursi, Mektubat, 594.

⁵⁹ İstidrac kavramı, derece derece yükselterek bir sonuca ulaştırmak manasına gelir. Kelam ilminde istidrac, Yüce Allah'ın bazı kimselere sapıklıklarını artırarak cezalandırmak üzere olağanüstü bazı nimet ve başarılar nasip etmesi anlamında kullanılır. (Bekir Topaloğlu-İlyas Çelebi, Kelam Terimleri Sözlüğü, İstanbul: İsam Yayınları, 2010, 164).

⁶⁰ Nursi, Lem'alar, 223.

⁶¹ Tirmizî, "Fiten", 62.

⁶² Deccal kavramı, bir şeyi örtmek, yaldızlayarak örtmek anlamındaki "dcl" kökünden türemiş olup güzel sözler söyleyerek ve olağanüstü işler yaparak halkı aldatan ve dalaletle sürükleyen kişi manasındadır. Genelde tüm dinlerde olduğu gibi Müslümanlar tarafından da kabul gören deccal fikri, kötülüğün sembolü olarak kabul edilmiştir. Yani Müslümanlara göre deccal, ahir zamanda ortaya çıkarak ahlak ve toplumu bozmaya çalışan, insanlara zulmeden bir kişi veya bir zihniyettir. (Topaloğlu-Çelebi, Kelam Terimleri Sözlüğü, 67; Kürşat Demirci, "Deccâl", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, 2019), IX, 67-69).

⁶³ Mehdi kavramı, doğru yolu bulmak veya doğru yolu göstermek anlamındaki "hdy" kökünden türemiş olup hidayete erdirilmiş veya kendisine doğru yol gösterilmiş kişi anlamına gelmektedir. (Rağıp el-İsfahani, Müfredat, çev. Yusuf Türker, İstanbul: Pınar Yayınları, 2017, 1488). Mehdi inancı bütün dinlerde olduğu gibi Müslümanlar arasında da yaygın bir inanç haline gelmiştir. Zira bu anlayışın psiko-sosyal etkileri söz konusudur. Yani ahlakın dejenerasyonu, toplumun bozulduğu ve zulmün arttığı dönemlerde bir kurtarıcı fikrinin varlığı, tarih boyunca toplum psikolojisi açısından önemli bir fonksiyon görmüştür. (Ekrem Sarıkçıoğlu, "Mehdi", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, 2003), XXVIII, 369-371).

⁶⁴ Müslim, "İman", 244.

⁶⁵ Nursi, Şualar, 585.

prensipleri arasında bir fark görmemektedir. Dolayısıyla ona göre Hristiyanlık, süreç içerisinde bozulduğu durumlardan arınarak tekrar kendi asli hüviyeti olan İslam'a inkılap edecektir ki, bu duruma öncülük eden kişi de Hz. İsa olacaktır.

Said Nursi'ye göre Hz. İsa'nın nüzülü naklen olduğu gibi aklen de mümkündür. Ona göre Yüce Allah, tarih boyunca sürekli olarak gökyüzünden yeryüzüne melekleri göndermiş ve hatta bazen onları insan suretinde temessül ettirmiştir.⁶⁶ Ayrıca bazen ruhlar âleminden ruhanileri göndererek beşer suretinde göstermiş ve hatta bazen de ölmüş velilerin ruhlarını maddî varlığıyla dünyaya göndermiştir.⁶⁷ Dolayısıyla bu işleri yapan Yüce Yaratıcı, Hristiyanlık dininin önemli bir neticesi için, değil dünya semasında bulunan, belki ahiret âleminin en uzak köşesine gitmiş ve hakikaten ölmüş olsa bile, Hz. İsa'ya ceset giydirip dünyaya gönderecektir.⁶⁸ Bu ifadelerinde Nursi, her ne kadar Hz. İsa'nın nüzulüne olgusal bir açıdan bakarak izah etmeye çalışmış olsa da aslında olayı, Yüce Allah'ın kudreti çerçevesinde değerlendirmiştir. Dolayısıyla Hz. İsa'nın ölmüş veya ölmemiş olması çok fark etmez. Zira Allah'ın gücü, her iki durumda da Hz. İsa'yı dünyaya getirmeye kadirdir. Sanki burada Nursi, Hz. İsa'nın vefat edip etmediği konusunun tartışılmasını anlamsız bulmuştur.

Said Nursi'ye göre, metin bakımından Kur'an gibi hadislerin de mecaz ve teşbihleri söz konudur. Zira dinin muhatap kitlesi umum insanlardır. İnsanların çoğu ise avamdır. Avam tabakası, bazen soyut hakikatleri ve akli konuları anlamayabilir. Onun için çoğu zaman gerçekler, onların alışık oldukları ve hayal edebildikleri şeyler aracılığıyla dile getirilmiştir.⁶⁹ Teşbih ve temsiller şeklinde rivayet edilen bir kısım hadisler, süreç içerisinde avamın nazarında hakikat telakki edildiğinden, onların anlamı gerçeklere uygun düşmemiş ve hakikat olarak telakki edilmiştir. Onun için onların tevili gerekir ki, müminlerin imanı takviye edilip şüphelerden korunsun.⁷⁰ Başka bir ifadeyle Nursi'ye göre, iman ve teklif, insanın irade ve ihtiyarı çerçevesinde cereyan eden bir imtihan ve tecrübedir. Dolayısıyla nazari meseleler gibi ahir zaman alametlerinin de bedihi değil, kapalı olup tevil edilmesi gerekir.⁷¹ Ona göre, gerek ahir zamanda meydana gelecek olaylar gerekse Hz. İsa'nın nüzulüne dair hadislerin bir kısmı, Kur'an'ın müteşabih ayetleri gibi derin manalara sahiptir. Onlar muhkem ayet ve hadisler çerçevesinde tefsir edilmediği zaman, manaları herkes tarafından kolayca anlaşılabilir. Dolayısıyla onların tevili lazımdır. O olaylar meydana geldikten sonra tevilleri anlaşılır ve ne olduğu bilinir. Onun için ahir zamanda Hz. İsa geldiğinde gerek kendisi gerekse nüzülü herkes tarafından ayan beyan bilinmeyecektir. Yani Hz. İsa geldiği zaman, herkes onun hakiki İsa olduğunu bilmek zorunda değildir ve bilemeyebilir. Ancak ona yakın olanlar, iman nuruyla onu tanıyacaktır.⁷² Nursi'nin bu yorumu klasik anlayışların aksinedir. Öncekilere göre Hz. İsa'nın nüzülü, herkes tarafından görünen olağanüstü bir hadisedir. Halbuki Nursi'ye göre Hz. İsa'nın geliş zamanı çoğunluk tarafından bilinemez. Onun ikinci gelişi bilinçli bir şekilde, bir takım amaca yönelik, imtihan sırrına uygun ve bazı hikmetlere matuf bir şekilde gizlenmiştir.⁷³

Ayrıca Nursi'ye göre ahir zaman ve Hz. İsa ile ilgili hadislerin birçoğunun, Şam ve Arabistan bölgesi nazara alınarak tasvir edilmiş olması, eskiden beri hilafet merkezinin oralarda olması nedeniyle ki raviler, rivayetlerini öyle tevil etmişlerdir⁷⁴. Bu yorumlarla Nursi, kendisince bir hadis okuma usulünü ortaya

⁶⁶ Buharî, "Menakıb", 25.

⁶⁷ Nursi'nin bu görüşü, bazı Müslümanlar tarafından çok fazla kabul görmemiş bir fikirdir. Zira ruhanilerin maddî varlığıyla dünyaya gelmesi fikri, objektif bir düşünce değil, aksine sübjektiftir. Bununla beraber İslam Tasavvuf tarihinde Hz. Hızır ile ilgili anlatılan olayların birçoğu bu fikri destekler niteliktedir. Onun için tasavvuf kültüründe ruhanilerden yardım isteme ve onların korumasına sığınma manasında istiğase ve istimdat (yardım dilemek, sığınmak, imdat etmek) kültürü oluşmuştur. (Abdulkerim Kuşeyri, Kuşeyri Risalesi, haz. Süleyman Uludağ, (İstanbul: Dergah Yayınları, 1999), 96; Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012), 192, 194)

⁶⁸ Nursi, Mektubat, 81.

⁶⁹ Nursi, Muhakemat, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2014), 135.

⁷⁰ Nursi, Şualar, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2012), 576.

⁷¹ Nursi, Şualar, 574-575.

⁷² Nursi, Mektubat, 81.

⁷³ Sarıtoprak, İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi, 39.

⁷⁴ Nursi, Şualar, 583.

koymuştur. Ona göre hadis metinlerinin tüm kelimeleri bizzat Hz. Peygamber tarafından zikredilmemiş olabilir. Dolayısıyla o, metinlerdeki farklılık ve yanlışlıkları, ravilerine atfederek Hz. Peygamber'in masumiyetini korumuş oluyor. Burada Said Nursi, zihinsel donanım ve toplumsal düzeyinin, olayları anlama ve tasdik etmede önemli bir etkiye sahip olduğunu açıkça ifade etmiştir. Zira metinleri anlama ve belli bir inanca sahibi olma konusunda, epistemolojik seviye ve sosyolojik durum göz ardı edilemez. Bu da bize inanç sisteminin ve dinî metinlerin zaman, mekân, eğitim ve sosyoloji merkezli yani fikir-hadise birlikteliği çerçevesinde okunmasını gerekli kılmaktadır.

Said Nursi'ye göre Hz. İsa'nın nüzülü ve Deccal'ın öldürmesi meselelerine dair sahih hadislerin hakiki manaları anlaşılmadığından bazı âlimler, ya o rivayetlerin zahirine bakıp şüpheye düşmüş, sıhhatini inkâr etmiş ve onları hurafe olarak değerlendirmiş ya da onlar, mecaz ile hakikati karıştırarak o hadislere yanlış mana vermişlerdir. Bu durum ise sıradan Müslümanların inancına zarar vermiştir.⁷⁵ Dinsizler ise bu gibi hadisleri, zahirce akıldan uzak gördüklerinden dolayı İslam'ın hakikatlerine saldırmaya çalışmışlardır. Said Nursi ise, bu gibi müteşabih hadislerin tevillerini yaparak, onları makul bir şekilde anlamlandırmaya gayret etmiştir. Mesela, o hadislerden biri şudur: “İsa, Deccal ile mücadelesi zamanında ve onu öldüreceği vakit, on arşın yukarı atarsa ancak kılıcı onun dizine yetişebilir. Yani vücutça Deccal'ın bedeni İsa'dan çok büyük olacaktır”.⁷⁶ Nursi'ye göre, bu hadisin ifade ettiği zahiri manaya göre Deccal'ın, Hz. İsa'dan on, belki yirmi kat yüksek boylu olması lazım gelir. Halbuki bu hadisi olduğu gibi kabul etmek ya o hadisin inkârına gitmek lazım ya da onu, akla ve tabiata aykırı bir şekilde anlamlandırmak gerekir. Çünkü bu hadisin zahiri ifadesi hem teklif ve imtihan sırasına hem de insanoğlunda cari olan tabiat kanunlarına aykırıdır. Onun için Nursi bu hadisi, hakiki Hristiyanlık dini ile dinsizlik akımı ya da Hristiyanlığın temsil ettiği bir organizasyon ile dinsizliğin temsil ettiği bir yapı şeklinde tevil etmiştir.⁷⁷ Burada açıkça anlaşılıyor ki Nursi, Hz. İsa ile hadisleri olduğu gibi kabul etmenin akla, mantığa, dinin temel ilkelerine ve tabiat kanunlarına aykırı olduğunu ifade etmiştir. Onun için o tür hadisleri, akıl ve mantığın ilkeleri ile din ve doğanın yasaları çerçevesinde makul bir şekilde tevil etmiştir.

Said Nursi'ye göre rivayetlerde Deccal'ın çok büyük, Hz. İsa'nın ise ona nispeten çok küçük gösterilmesi, Hz. İsa'yı tanıyan, ona iman eden ve tabi olan cemaatin kemiyetini ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle Deccal'ın eğitim, askerî ve maddî ordularına nispeten Hz. İsa'nın dinine mensup cemaatin çok az ve küçük olmasından bir kinayedir.⁷⁸ Yani Deccal'ın kurduğu rejim, komite ve hükümetine ait hal ve icraatı, onun şahsıyla ilgili olarak rivayet edilmiş ve o hadislerin manası anlaşılmaz olmuştur. Dolayısıyla Deccal'ın mesleğini ve rejimini bozacak ve öldürecek, ancak semavî ve ulvî, halis bir din Hristiyanlarda ortaya çıkarak ve Kur'an'ın hakikatleriyle ittihat ederek yapabilecektir. Yoksa birey olarak onun şahsını bir mikrop veya bir nezle bile öldürebilir.⁷⁹ Ayrıca Deccal'ın çok büyük gösterilmesinin nedenlerinden biri de, onun mesleği tahribat cinsinden ve insanın his ve hevesine hitap ettiğindedir. Onun için o, kısa zamanda ve kolayca büyük işleri başarabilecektir. Bu durum bir hadiste şöyle ifade edilmiştir: “Deccal'ın bir günü bir senedir”⁸⁰. Başka bir rivayette ise şu ifade geçmiştir: “Deccal o kadar kuvvetlidir, yalnız İsa onu öldürebilir”.⁸¹ Bu hadislerde ifade edildiği gibi Deccal, bir senelik işleri bir gün içinde yapabilecek kadar güçlü olacaktır. Yani oluşturduğu komite vasıtasıyla, yıkım cinsinden olan işleri o kadar hızlı olacaktır ki, adeta bir senelik işleri bir günde yapabilecektir. Başka bir ifadeyle Nursi'ye göre eski zamanlarda bireysel düşünce egemen olduğundan cemaatlerin manevî şahsı gelişmemiştir. Cemaatlere ait sıfat ve eylemler, onların başındaki kişilere verilmiştir. Dolayısıyla o şahıslar, harika ve külli sıfatlara sahip olarak tasvir edilmiş ve kendi cisim ve kuvvetlerinden yüz derece büyük bir cisim ve kuvvet zannedilmiştir. Onun için onlara ait ri-

⁷⁵ Nursi, Muhakemat, 11.

⁷⁶ Tirmizî, “Fiten”, 54; İbn Mace, “Fiten”, 33.

⁷⁷ Nursi, Kastamonu Lahikası, 260-261.

⁷⁸ Nursi, Şualar, 587.

⁷⁹ Nursi, Şualar, 578.

⁸⁰ Tirmizî, “Fiten”, 59.

⁸¹ Tirmizî, “Fiten”, 62.

vayetler gerçeklere uygun düşmemiş ve o rivayetler müteşabih kabul edilmiştir.⁸² Yani büyük hükümetlerin, cesur orduların ve faal bir milletin kuvvetiyle meydana gelen iyilikler, haksız olarak Deccal'a isnat edilmiş ve dolayısıyla o, binler adam kuvvetinde tevehhüm edilmiştir. Halbuki, hakikaten ve ilkesel olarak, bir cemaatin gayretiyle meydana gelen iyilik, şeref ve ganimetler, cemaate verilir. Kötülük, tahribat ve zayıat ise tedbirsizliği ve hataları yüzünden reislerine verilmesi gerekir.⁸³

Klasik İslami kaynaklarda hem Hz. İsa'ya hem de Deccal'a mesih ismi verilmiştir.⁸⁴ Ancak her biri için kullanılan bu isim, farklı anlamlarda kullanılmıştır. Hz. İsa'nın mesih oluşu, Onun dokunuşu ile hastaların şifa bulması, yeryüzünde dolaşması, anne karnından yağ sürülerek tertemiz çıkması gibi anlamlara gelirken, Deccal hakkında ise bu ismin yeryüzünü süratle dolaşması, iki gözünden birinin kapatılmış veya silinmiş olması anlamına gelir. Ayrıca mesih kavramının Hz. İsa için cehalet, aşırı hırs ve tamah gibi yerilen huyların, Deccal için ise ilim, akıl ve yumuşak huy gibi hasletlerin silinip atılması anlamına gelir.⁸⁵ Bediüzzaman'a göre hem Hz. İsa'ya hem de Deccal'a "mesih" isminin verilme nedeni Hz. İsa'nın, Hz. Musa'nın getirdiği dinde şarap gibi bir kısım ağır teklifleri kaldırıp nefsin hoşuna giden bazı şeyleri helal kılmasıdır. Deccal için kullanılması ise Hz. İsa'nın getirdiği dinde bazı teklifleri kaldırıp Hristiyanların toplumsal hayatını idare eden bağları kopararak anarşistliğe zemin hazırlamasındandır.⁸⁶

Kısacası Said Nursi'ye göre ahir zamanda kuzeyde Deccal'a benzer bir akım ortaya çıkacak ve insanlığın maddî ve manevî birikimlerini yok edecek ve yeryüzünü zulümle dolduracaktır. O akıma karşı ise Hristiyan dünyası Müslümanlarla ittifak edecek, yani İncil, Kur'an'a tabi olacak ve semavi bir kuvvet elde ederek o akımı mağlup edecektir ki, bu da ancak Hz. İsa'nın gelmesiyle mümkün olabilecektir.⁸⁷ Başka bir ifadeyle ahir zamanda Hz. Peygamber'in dinine fetret derecesinde bir lakaytlık gelecek ve o zaman Hz. İsa'nın hakiki dini ortaya çıkararak İslamiyet'le omuz omuza verecek⁸⁸ ve Deccal'ın kurduğu sistemi yok ederek hak dine hizmet edecektir.⁸⁹ Nursi, bu yorumunu şu hadise dayandırarak yapmıştır: "*İsa gelecek ve namazda Mehdi'ye tabi olacaktır*".⁹⁰ Bu hadiste ifade edildiği gibi Nursi'ye göre, ahir zamanda Hz. İsa gelecek ve Hristiyanlığın gerçek şekli olan İslam'ı egemen kılmaya çalışacaktır.⁹¹ Olgusal olarak bu tür yorumların ne kadar doğru olduğu tartışmalı olsa da, yani tarih boyunca, bu yorumlar, zaman zaman birtakım sorunlara neden olabilmişse de Nursi, Hz. İsa meselesini, kendi zamanında gerçekleşen olay ve olgulara dair anlamlandırmaya çalışmıştır. İslam Mezhepleri Tarihinde buna benzer anlayış ve fikirlere rastlamak mümkündür. Ayrıca Nursi, Hristiyanlık ve İslam dininin ittifakından söz ederken, adeta politik bir okuma yaparak hedef göstermiştir. Yani o, Deccal tarafından gerçekleştirilen haksızlıkları ortadan kaldırmak için iki dinin uzlaşarak ittifak etmesi gerektiğini dile getirmiş ve dolayısıyla teo-politik bir okuma yapmıştır. Dolayısıyla olgusal olarak Hz. İsa'nın, açık ve aleni bir şekilde kim olduğu, ne zaman ve nereye ineceği belli olmadığından, tarih boyunca, günümüzde ve muhtemelen gelecekte suiistimal edilen bir konu olarak karşımıza çıkmış olmaktadır. Müslümanlar arasında bunun bilinen en bariz göstergesi Kadiyanilik ekolüdür. Bu ekolün kurucusu Mirza Gulam Ahmed, kendisini ilk olarak bir Müceddit ve Mehdi, daha sonra ise bir Mesih ve Peygamber olarak ilan etmiş bir kişidir.⁹² İslam tarihinde Mirza Gulam gibi yüzlerce kişi, Mehdi'nin ortaya çıkışı ve Hz. İsa'nın nüzülü olayını kötü emellerine alet ederek toplumsal bölünme ve çatışmalara neden olmuştur.

⁸² Nursi, Şualar, 578.

⁸³ Nursi, Şualar, 593-594.

⁸⁴ Abdullah Demir, "Kur'an'a Göre Hz İsa (A.S.), Diyanet Dergisi, Temmuz-Ağustos-Eylül 1990, ss. 2-27.

⁸⁵ el-İsfahani, Müfredat, 1362-1363.

⁸⁶ Nursi, Şualar, 592.

⁸⁷ Nursi, Emirdağ Lahikası, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2001), 41, 269.

⁸⁸ Nursi, Kastamonu Lahikası, 66.

⁸⁹ Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 12.

⁹⁰ Müslim, "İman", 244.

⁹¹ Nursi, Müdafaalar, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2012), 149.

⁹² Muhammed Ebu Zebra, İslam'da İkidadî, Siyasî ve Fıkhî Mezhepler Tarihi, (İstanbul: Yeni Şafak Yayınları, trs.), 237 vd.; Ebu'l-A'la Mevdudî, Kadiyanilik Nedir?, çev. Ahsen Batur, (İstanbul: İhya Yayınları, 1975), 43 vd.

5. İslamiyet İle Hristiyanlığın Temel Farkları ve Hristiyanlığın Değişim Gerekçesi

Tarih boyunca hem beşerî hem de ilahî din mensupları, kendi dinlerinin haklılığını ve üstünlüğünü kanıtlamaya çalışmış olmaları bir gerçekliktir. Doğal olarak Hristiyanlık ile İslam dini arasında da zaman zaman bazı kıyaslamalar yapılmıştır. Onun için hangi dinin daha doğru, sağlam, tutarlı ve yaygın olduğu karşılaştırmaları yapılmış ve buna dair argümanlar geliştirilmiştir. Bediüzzaman Said Nursi de bazen iki dinin temel ilkeleri ve hayata dair prensipleri üzerinden kıyaslamalar yaparak, o iki dinin geleceğine dair bir perspektif ortaya koymuştur. Zira o, Hz. İsa'nın nüzülü ve yapacağı işleri zaman zaman Hristiyanlığın kendi aslı hüviyetine kavuşarak İslam'a dönüşeceği düşüncesinden hareketle okumaya çalışmıştır.

Said Nursi, ilk olarak İslamiyet ile Hristiyanlığın akıl, mantık ve bilim konusuna bakışını ve kendisince İslamiyet'in tutarlılığını ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre Hristiyanlık, anlayış olarak akli azletmiş, burhanı kovmuş, ruhbanı taklit etmiş ve dolayısıyla dalalet vadilerinde kalmış bir din iken, İslamiyet, hak ve hakikat üzerine kurulmuş, burhan ile kuşanmış, akıl ile meşveret etmiş ve bilimin prensiplerine uygun hareket etmiş bir dindir⁹³. Nursi, bu iddialarını Kur'an'ın: "*Akil etmezler mi*"⁹⁴, "*düşünmezler mi*"⁹⁵ ve "*ibret almazlar mı*"⁹⁶ gibi akla hitap eden ayet-i kerimelerle desteklemeye çalışmıştır. Ona göre İslam, ilkesel olarak sürekli akli ikaz ederek hayata şahit tutmuş ve ilmi de teşvik ederek insanı bilim ve teknolojiye yönlendirmiş bir dindir⁹⁷. Nursi, bu kanaatini hem iki dinin ilkelerinden hem de bilim-din ilişkisinin tarihi seyrinden hareketle ispatlamaya çalışmıştır. Zira ona göre Hristiyanlık dünyası, yüzyıllar boyunca din-bilim çatışmasını yaşamış bir coğrafya iken, İslam tarihinde bu çatışmanın olduğuna dair herhangi bir kanıt gösterilmemiştir.

Said Nursi, Hristiyanlık ile İslam'ın tevhid anlayışı üzerinde bazı kıyaslamalar yaparak, Hristiyanlığın yanlış, İslam'ın ise doğru bir inanç sistemine sahip olduğunu ortaya koymaya çalışmış bir âlimdir. Nursi'ye göre İslamiyet'in esası mutlak tevhiddir. Dolayısıyla vasıta ve sebeplere hakiki tesiri vermemiş, yani yaratma ve statü açısından vesile, sebep ve makam sahiplerine fazla kıymet atfetmemiştir. Onun için Müslümanlardan, dünyada yüksek statü sahipleri ya gurur ve enanietini bırakmış ya da bir derece dindarlığından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Zira Nursi'ye göre dünya saltanatı aldaticıdır. Hilafet ve saltanata gelen ya nebi gibi masum olmalı ya da dört halife gibi kalbî bir züht taşımalı ki, aldanmasın. Çünkü hakiki dindarlık, gurur ve enanietle bir araya gelemez⁹⁸. Hristiyanlık ise, "velediyet"⁹⁹ inancını kabul ettiği için vasıta ve sebeplere bir değer verdiği için, insan enanietine önemli bir konum biçmiştir. Dolayısıyla Allah'a ait sıfatların bir kısmını, Hz. İsa'ya ve onun vekili konumundaki din büyüklerine vermiştir. Onların bu inancını Kur'an: "*Onlar, Allah'ı bırakıp bilginlerini ve rahiplerini rabler edindiler*"¹⁰⁰ şeklinde eleştirmiştir. Nursi'ye göre, Hristiyanlığın velediyet inancı, yüksek mertebedeki bireylerin gurur ve enanietlerini

⁹³ Nursi, Muhakemat, 35.

⁹⁴ Yasin, 36/68.

⁹⁵ En'am, 6/50.

⁹⁶ Nisa, 4/82.

⁹⁷ Nursi, Mektubat, 434.

⁹⁸ Nursi, Mektubat, 136, 588.

⁹⁹ Velediyet kavramı, "v-l-d" kökünden türemiş olup doğrulmuş olan anlamına gelir. (el-İsfahani, Müfredat, 1571). Hristiyanlar Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu olarak kabul etmektedir. Onlara göre baba-oğul-kutsal ruh üçlemesi (teslis) temel inanç esasıdır. (Jacques Waardanburg, "Teslis", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul:TDV Yayınları, 2011), XXXX, 548-549). Kur'an'da Yüce Allah'ın üç veya üçün biri şeklinde kabul edilmesi ve Allah'ın bir beşer olan Hz. İsa ile özdeşleştirilmesi, Allah'ın yanı sıra Hz. İsa ve Hz. Meryem'in ilahlaştırılması ve dolayısıyla Hz. İsa'nın, Allah'ın oğlu olarak görülmesi anlamına gelir. Bu inanç sistemi, İslam dininin tevhid anlayışına aykırı kabul edilmiş ve ciddi bir şekilde eleştirilmiştir ki, bunu yapanlardan biri de Said Nursi'dir.

¹⁰⁰ Tevbe, 9/31.

kırmadığından dolayı onlar, mutaassıp bir dindar olabilmişlerdir. Onun için Wilson¹⁰¹, Lloyd George¹⁰² ve Venizelos¹⁰³ gibi büyük statü sahipleri, birer papaz gibi dinlerine bağlı kalabilmişlerdir¹⁰⁴. Nursi, burada insanın temel inanç meselesi olan tevhidin, sosyo-politik yansımalarına dair bir değerlendirmede bulunmuştur. Zira tarih boyunca kişilerin Allah'a olan inancının, onların psikolojisi, toplumun sosyolojisi ve siyasetin şekillenmesi üzerinde ciddi etkileri söz konusu olabilmıştır.

Said Nursi'ye göre, Hristiyanlığın temel esasları Hz. İsa tarafından vaz edilmiştir. Sosyal hayat ve hukuki meselelerin çoğu ya Havariler ve diğer din bilginleri tarafından oluşturulmuş ya da diğer kutsal kitaplardan alınmıştır. Hz. İsa'nın getirdiği temel esaslara dışarıdan bir kısım örfi kanunlar ve medeni düsturlar, toplumsal ve hukuksal bir elbise olarak giydirilmiştir. O elbise değiştirildiğinde, yine de o dinin temel esasları baki kalabilir ve dolayısıyla Hz. İsa'yı tekzip çıkmayabilir. Ancak İslam'da dininin temel esaslarının yanı sıra, sosyal ve hukukî alanlara ve hatta onların teferruatına dair tüm hükümler, bizzat Hz. Peygamber tarafından konulmuş ve uygulanmıştır. Dolayısıyla İslam'ın teferruatına dair hükümler değişmeye kabil birer elbise değil, dinin esaslarını koruyan bir ceset veya onunla birleşmiş bir cilt konumundadır. Onun için bu dinin detayına dair hükümler değiştirildiğinde, onun esasları da tahrip edilmiş olur. İslam'ın teferruatına dair ahkâmı değiştirmek, doğrudan doğruya onun sahibi olan Hz. Peygamberi inkâr etmek anlamına gelir. Nursi'ye göre bir Müslüman, Hz. Peygamber'in çizgisinden çıktığında, artık hiçbir peygamberi ve Yüce Allah dâhil hiçbir kutsal değeri ve ahlakî ilkeyi kabul etmez. Çünkü o, her türlü inanç, toplumsal değer ve ahlakî ilkelerini Hz. Peygamber vasıtasıyla öğrenmiştir.¹⁰⁵ Nursi, burada Hristiyanlık ve İslam'ın inanç konuları ile hukukî, sosyal ve içtihadî meseleleri arasındaki ilişkilere temas ederek, her iki dinin hayata dair ilke ve prensiplerinin, kim tarafından ortaya konulduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla Hristiyanlığın değişim geçirme sebebini, İslam'ın ise kalıcı olma nedenini izah etmiştir. Ayrıca o, İslam dininin inanç, eylem, ahlak ve muamelatıyla bir bütünlük oluşturduğunu ifade ederek, içtihat alanının sınırlarını belirlemiştir.

Nursi'ye göre tarihsel olarak Hristiyanlık, kendi mensupları arasında üç yüz sene boyunca iç savaşa neden olmuş bir dindir. Bu dinin bir mezhebi olan Katolik, müstebit zalimlerin elinde avam, fakir ve düşünlürleri ezmeye vasıta olmuş ve dolayısıyla onların çoğunda dine karşı geçici olarak bir darılma meydana gelmiştir. Tarih boyunca Müslümanlar arasında bir defadan başka dinden kaynaklanan bir iç savaş¹⁰⁶ olmamıştır. Çünkü İslam hem fakirleri hem de düşünürleri korumuş bir dindir. Hristiyan bilim insanları, dinlerine karşı lakayt ve muarız olmuşken, Müslüman toplumdaki ilim insanları ise, çoğunlukla fikirlerini İslamî esaslara dayandırarak ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu din, ilim ehlini himaye ettiğinden dolayı, daima onların kalesi ve sığınağı olmuştur. Onun için bilim insanı ve düşünürlerin İslam'dan uzak durmaya ve ona darılmaya hakları olamaz.¹⁰⁷ Zira İslamiyet, zekât emri ve faiz yasağı gibi toplumsal prensipleriyle fakirleri ve avamı himaye etmiş, akıl ve ilme göndermeler yaparak bilim ve fikir insanlarını korumuştur.¹⁰⁸ Dolayısıyla bu din, zengin ve makam sahibi olanlardan ziyade, ilim ve fikir sahiplerini, fakir ve sıradan insanları korumuştur. Fakir ve sıradan Hristiyanlar, musibetlere maruz kaldığında, kendi dininden yardım beklemek yerine ondan uzaklaşmışken, Müslümanlar dinden yardım beklemiş ve dindar olmaya çalışmışlardır.¹⁰⁹ Nursi burada, öncelikle Hristiyanlık tarihi ile İslam tarihi üzerinden bir okuma yaparak, onların sosyal adalet, düşünce akımları ve düşünülere dair tutumlarını değerlendirmiştir. Zira Hristiyanlığın

¹⁰¹ Thomas Woodrow Wilson (1856 –1924), Amerikalı akademisyen, tarihçi ve siyasetçidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 28. başkanıdır.

¹⁰² David Lloyd George (863–945), İngiltere'nin 1916-1922 yılları arasındaki başbakanı.

¹⁰³ Eleftherios Venizelos (1864-1936), Yunanistan'ın eski başbakanı.

¹⁰⁴ Nursi, Mektubat, 534-435, 587-588.

¹⁰⁵ Nursi, Mektubat, 585, 589.

¹⁰⁶ Nursi, burada muhtemelen Cemal Savaşını kastetmiştir. Çünkü ona göre bu savaş, bir içtihat savaşıdır. Nursi, Mektubat, 74. Müslümanlar arasında meydana gelen diğer savaşları ise muhtemelen siyasi savaşlar olarak görmüştür.

¹⁰⁷ Nursi, Mektubat, 434.

¹⁰⁸ Nursi, Mektubat, 434, 588.

¹⁰⁹ Nursi, Mektubat, 587-588.

egemen olduğu bölgelerde yüzyıllar boyu bilim insanları ve fakir kesimler birçok çile ve sıkıntıya maruz kalmıştır. Ona karşılık İslam'ın hâkim olduğu coğrafyalarda ise bu tür problemler yaşanmamıştır. Çünkü İslam hem kutsal metinleriyle bilime teşvik etmiş hem de sosyal adalet prensipleriyle ihtiyaç sahiplerini korumuştur. Dolayısıyla Nursi'ye göre, tarihsel olarak Müslümanlar, ne zaman dine ciddi sarılmışsa, o zaman terakki etmiştir. Ne zaman dine karşı lakayt davranmışsa, o zaman da gerilemiştir. Endülüs Emevi Devleti buna güzel bir örnektir.¹¹⁰

Said Nursi, Hristiyanlığın egemen olduğu Avrupa ile İslamiyet'in hâkim olduğu Asya milletlerinin uyanma gerekçelerini ele almış ve onların toplum üzerindeki etki biçimlerini ve farklarını ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre peygamberlerin çoğunun Asya'dan ve felsefecilerin ise Avrupa'dan ortaya çıkmış olması gösteriyor ki, Asya'da egemen olan din ve kalp, Avrupa'da ise felsefe, bilim ve akıldır. Dolayısıyla Asya insanını uyandırarak harekete geçirecek ve idare edecek güç, din ve kalptir. Felsefe ve bilim ise, ancak din ve kalbe yardım edebilir, onların yerine geçemez.¹¹¹ Nursi burada ciddi bir coğrafik ve sosyolojik ayırım yaparak Müslümanlar ile Hristiyan Avrupa milletlerinin medenileşmesi ve terakki etmesi arasındaki temel farkı ortaya koymaya çalışmıştır. Yalnız bu ifadelerin sosyolojik, tarihsel ve siyasal anlamda test edilerek kanıtlanmaya ihtiyacı vardır. Ayrıca kanaatime göre Said Nursi, tarihsel ve toplumsal düzeyde genel değerlendirmelerde bulunduğundan dolayı, ifadeleri yanlış anlaşılmaya müsait bir durum arz etmiştir. Çünkü tarih boyunca Müslüman toplumlarda da ciddi filozoflar yetişmiştir. Ayrıca ilk olarak onun ifade ettiği akıl, bilim, felsefe, din ve kalp kavramlarının ne anlama geldiğini ve neye tekabül ettiğinin izah edilmesi gerekir. Nursi'nin, burada bilgi, bilim ve tarih felsefesinden, sonra din ve felsefe tarihinden söz ettiği aşikârdır. İkinci olarak toplumların uyanmasına neden olan duyu, akıl ve dinlerin neden farklı toplumlarda farklı sonuçlar doğurduğunun bilimsel olarak açıklanması gerekir. Nursi'nin, bu durumları izah etmeden direk olarak sonuçlarından hareketle bir tarihî okuma yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca onun, hangi dönemleri kıyasladığı belli değildir. Zira Hristiyan dininin egemen olduğu bölgede, uzun süre din-felsefe ve din-bilim çatışması yaşanmış ve bu savaş, felsefe ve bilimin galibiyetiyle sonuçlanmış, ancak ondan sonra o milletlerin uyanması mümkün olabilmıştır. Yani akıl, bilim ve felsefe uzun bir mücadeleden sonra onların uyanışına neden olmuştur. İslam dünyasında ise akıl-kalp, din-bilim-felsefe birlikteliği sağlandığı zaman, olumlu sonuçların meydana geldiğini bizzat Nursi tarafından yukarıda izah edilmişti. Son olarak Nursi, Avrupa insanı ile Asya insanının akıl ve duyu bakımından farklı olduğunu ifade etmiştir. Sanki o, modern dönem Avrupa ile tarihsel İslam coğrafyasının bir karşılaştırmasını yapmış ve duyu farklılığını ifade etmiştir. Çünkü akıl, bilim ve felsefe orta çağda değil, ancak modern dönemde Avrupa'da uyanış ve ilerleyişe sebep olmuştur. İslam dünyası ise tarih boyunca ciddi bir şekilde akıl-kalp ve din-felsefe-bilim birlikteliğine sahne olmuş bir dünyadır.

Yukarıdaki gerekçelerden hareketle Said Nursi'ye göre, süreç içerisinde Hristiyanlık ya sönecek ya da istifa ederek İslam'a teslim olacaktır. Zira Hristiyanlık, tarihsel olarak birkaç defa dönüşüm geçirmiş bir dindir. O, Ortodoks ve Katolik iken değişim geçirerek en son Protestanlığa gelmiş ve orada da kurtuluşu bulamamış ve nihayetinde, Hristiyanlığın esaslarını içine alan İslam'ın hakikatlerini karşısında görecektir ve tevhide yaklaşarak kurtuluşa erecektir. Yani bu din, zamanla yanlış inanç ve prensiplerinden temizlenip İslam'a dâhil olacaktır. Nursi, bu görüşlerini Hz. Peygamber'in: "*İsa gelecek, ümmetinden olacak ve şeriatıyla amel edecektir*"¹¹² hadisine dayanarak ortaya koymaya çalışmıştır.¹¹³

Bütün bu metinsel ve tarihi okumalarla beraber Said Nursi'nin bir endişe taşıdığını da görmekteyiz. Zira Nursi'ye göre, Hristiyanlığın malı olmayan medeniyetin güzellikleri ona mal edilmiş, İslamiyet'e ait olmayan geri kalmışlık da ona dost gösterilmiştir. Ona göre bu durum, feleğin ters döndüğüne önemli bir işaretir. Çünkü günümüzde, ontolojik olarak İslamiyet, paslanmış eşsiz bir elmas iken, Hristiyanlık, cilalanmış bir cam görüntüsündedir.¹¹⁴ Yani inanç esasları, içtimaî prensipleri ve ahlakî ilkeleriyle mükemmel

¹¹⁰ Nursi, Mektubat, 588.

¹¹¹ Nursi, Mektubat, 433.

¹¹² Müslim, "İman", 242; Tirmizi, "Fiten", 62.

¹¹³ Nursi, Sözler, 883; *İçtimaî Dersler*, (İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013), 215, 316.

¹¹⁴ Nursi, Mektubat, 436.

olan İslamiyet, Müslümanların pratiklerinden dolayı paslanmış ve birtakım yanlış algılara maruz kalmıştır. Hristiyanlık ise inanç ve ilkeleri bakımından değil, uygulamalarıyla parlak bir görüntüye sahip olmuştur. Bu da dünyada İslam açısından kötü, Hristiyanlık bakımından ise iyi bir algının oluştuğu anlamına gelse de süreç içerisinde bu durum, tersine dönecek ve Hristiyanlık dini yanlış inanç ilkelerinden arınarak İslam'a tabi olacaktır.

Sonuç

Bediüzzaman Said Nursi, Osmanlı devletinin son dönemi ile Cumhuriyetin tek partili ve çok partili dönemlerinde yaşamış bir İslam âlimidir. Onun yazdığı kitaplar koleksiyonuna Risale-i Nur adı verilmiştir. Nursi, kendi kitaplarında daha çok İslam dininin temel inanç esasları üzerinde durmuş olsa da zaman zaman o esaslarla alakalı diğer konulara da temas etmiştir. Onun ele aldığı konulardan biri de Hz. İsa'nın nüzülü, kimliği ve ilahi dinler açısından yaptığı/yapacağı işlerdir. O, bu tür konuları ele alırken, Hristiyanlık dini ile İslam dini arasındaki dinî ve tarihî farklara değinerek, Hristiyanlık dininin değişimine dair nüzul-i İsa'nın fonksiyonunu irdelemiş bir şahsiyettir.

İslam'da Hz. İsa'nın nüzülü ve görevleri ile ilgili birçok hadis rivayet edilmiştir. Onlardan biri şudur: *"Neşim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, adaletli bir hükümdar olarak Meryem oğlu İsa'nın aranıza inmesi yakındır. O (a.s.), haçı kırarak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak ve mal dağıtacaktır. Mal o kadar çoğalacak ki, kimse kabul etmeyecektir"*.¹¹⁵ Bu ve benzeri hadislerle dayanarak Said Nursi, ahir zamanda Hz. İsa'nın gökyüzünden ineceğini, yeryüzünden zulmü kaldıracığını, orada adaleti egemen kılacağını ve dolayısıyla cihanşümul bir huzuru temin edeceğini ifade etmiştir. Yani ona göre Hz. İsa'nın ikinci gelişiyile yeryüzünde emniyet, sosyal adalet, ahlaki değerler, barış ve sükûnet hâkim olacaktır. Dünya barışı ve huzur içinde yaşama isteği bütün toplumların ortak arzusudur. Bazen bu özlem abartılarak tasvir edilmektedir. Zira kötülüğün tamamen dünyadan kaldırılması hem ilahi hikmet hem de imtihan açısından mümkün görünmemektedir. Onun için Hz. İsa'nın nüzülü ile beraber adalet ve emniyet, dünyanın ne kadarında ve ne zamana kadar egemen olacağı hem hadislerde hem de Nursi'nin açıklamalarında net bir şekilde izah edilmemiştir.

Tarihsel olarak Hz. İsa'nın doğumu, ref'i veya ölümü, nüzülü ve göreceği fonksiyonlar, bütün ilahi dinlerde olduğu gibi İslam ekolleri ve uleması arasında da bir tartışma konusu olmuştur. Said Nursi'ye göre Hz. İsa, Yüce Allah'ın, Hz. Meryem'e ruh üfleme suretiyle mucizevi bir şekilde yaratmış ve daha sonra Hristiyanlar tarafından aşırı sevgiden dolayı ilahlaştırılmış bir peygamberdir. Fıtraten, aşırı sevgiden dolayı insanın, biri(leri)ni olduğundan daha yüksek bir statüye koyarak ilahlaştırması mümkündür. Hristiyanların da aşırı muhabbetten dolayı Allah'ın oğlu diyerek Hz. İsa'yı ilahlaştırmış olması tarihî bir hakikattir. Onların bir inancını Nursi, Hz. Peygamber'den gelen: *"Hristiyanlar meşru olan sevgiden aşırıya kaçarak Hz. İsa'ya, Allah'ın oğlu diyerek O'nu ilahlaştırdılar"* şeklindeki rivayetlere dayanarak kanıtlamış ve dolayısıyla eleştirmiştir. Aslında Nursi'ye göre muhabbetin, Allah hesabına ve İslam dininin çizdiği sınırlar dâhilinde olması, yani Hz. İsa'nın bir beşer ve peygamber olarak görülmesi ve sevilmesi, yani ilahlaştırılacak düzeyde yüceltilmesi yanlış bir inançtır.

Genel olarak Said Nursi'nin evrene ve hayata bakışı tevhid merkezlidir. O, ilahi irade ve kudreti, kâinatın işleyiş sürecinde ve canlıların yaşam serüveninde egemen olarak gören bir kişidir. Ona göre evrenin var olmasında veya devamlılığında görülen sebep-sonuç ilişkisi, mutlak değil, nispidir. Kâinatdaki tüm kanunlarda olduğu gibi insanın var olma yasasında da birtakım istisnanın olması hem vaki olmuş hem de ilahi irade ve kudretin mutlak egemenliğini göstermiştir. Bu istisnalardan biri de Hz. İsa'nın babasız olarak bir anneden dünyaya gelmiş olmasıdır. Onun, Hz. Meryem tarafından doğurulmuş olması, bir beşer olarak isimlendirilmesi ve dolayısıyla ilahlaştırılmaması gerektiği için yeterli bir nedendir. Nursi'ye göre validesi ve veledi bulunanlar, başı ve sonu olanlar, ezeli ve ebedi olmayanlar ilah olamaz ki, bunlardan biri de Hz.

¹¹⁵ Buharî, "Enbiya", 49.

İsa'dır.

Said Nursi'ye göre ontolojik olarak Yüce Allah tarafından her bir peygamberin eline mucize denilen olağanüstü olaylar verilmiştir. Ona göre mucizeler, bir taraftan peygamberlerin iddialarını ispatlarken diğer taraftan insanlara maddî ve teknolojik alanda önderlik etmiş olgulardır. Peygamberlerin hayat hikâyeleri ve mucize örnekleri, insanlara maddî ve manevî hayatın esaslarını öğretmiş ve kendilerini taklit etmeye teşvik etmiştir. Mesela, Hz. İsa, bir peygamber olarak dinî ve ahlakî alanda olduğu gibi tıp sahasında da körleri iyileştirerek ve ölmüşleri muvakkaten dirilterek insanlara ilham kaynağı olmuş bir peygamberdir. Ayrıca Nursi'ye göre, babasız olarak dünya gelen, beşikte iken konuşan, körleri iyileştiren ve ölüleri diriltten bir peygamberin varlığını kabul edip, ancak Onun ruhla beraber bedenle gökyüzüne çıkarılmasını, ahir zamanda ilahi dinin önemli bir neticesi için tekrar dünyaya gönderilişini kabul etmemek bir çelişki olarak görülmüştür.

İslam mezhepleri arasında tartışılan temel konulardan biri Hz. İsa'nın bedenen gökyüzüne çıkarılmış olmasıdır. Onun, ruhla beraber bedenen göğe yükseltilmiş olması, Said Nursi tarafından kabul edilmiş bir meseledir. Ona göre Hz. İsa hem ruhen hem de bedenen gökyüzüne yükseltilmiş ve orada melekler gibi yaşamaya devam etmektedir. Nursi'ye göre o (a.s.), ahir zamanda tekrar yeryüzüne inecek ve orada Deccal tarafından gerçekleştirilen haksızlık ve hukuksuzlukları kaldıracak, hak dinini hâkim kılarak mutlak adaleti sağlayacaktır. Zira onun nüzülü ile ilgili inkâr edilemeyecek düzeyde sahih hadisler mevcuttur. Onun için nakiller açısından Hz. İsa'nın ref'ini ve nüzulünü reddetmek, ilkesel olarak mümkün görülmemektedir. Ayrıca nüzul-i İsa meselesi, bir şahsın gelip başka bir şahsı öldürmesinden ibaret olacak kadar basit bir olay değildir. Zira bir kişinin öldürülmesiyle yeryüzündeki zulümler tamamen ortadan kalkmaz ve cihanşümül bir adalet gerçekleşmez. Onun için Nursi, zaman zaman Hz. İsa'nın gelişini bir şahs-ı manevî, hakiki Hristiyanlığın zuhuru, zihniyet ve inanç dönüşümü şeklinde yorumlamıştır.

Said Nursi'ye göre Hz. İsa'nın nüzülü, yeni bir peygamber ve yeni bir din şeklinde olmayacaktır. O (a.s.), İslam ümmetinden bir birey olarak gelecek ve vazife görecektir. Bu durum bir hadiste şöyle ifade edilmiştir: "*Ahir zamanda İsa (a.s.) gelecek, şeriatıyla amel edecektir*". Nursi bu rivayeti, hem birey olarak Hz. İsa'nın, hak din olan İslam'ın ilkelerine uygun hareket edecek hem de manevî anlamda Hristiyanlık dini İslam'a dönüşecektir. Yani ahir zamanda tabiat felsefesinin ortaya attığı inkâr düşüncesine karşı, Hristiyanlık dini batıl inançlarından arınarak İslamiyet'e inkılap edecektir. Başka bir ifadeyle ahir zamanda Hz. İsa gelecek ve Hristiyanlığın gerçek şekli olan İslam dininin ilkelerini egemen kılmaya çalışacaktır. Başka bir ifadeyle Hz. İsa'nın şahsında Hristiyanların hakiki dindarları, Müslümanlarla beraber insanlık âleminde inkâr niyetiyle medeniyet ve insanlık kutsallarını yok eden Deccal komitesini yok edecek, hak dini ikame edecek ve mutlak adaleti sağlayacaktır. Burada Nursi, meseleyi şahıs bazlı değil, komite ve zihniyet bazlı ele alarak değerlendirdiği söz konusudur. Ayrıca mezkûr hadiste anlaşıldığı üzere Hristiyanlık ayrı bir din olarak varlığını sürdüremeyecek, tashih edilerek İslam'a dönüştürülecektir.

Said Nursi'ye göre, gerek ahir zamanda meydana gelecek olaylara gerekse Hz. İsa'nın nüzulüne dair hadislerin bir kısmı, müteşabih ayetler gibi derin manalara sahiptir. Onlar, muhkem ayet ve hadisler daire-sinde makul bir şekilde tefsir edilmediği zaman, manaları herkes tarafından kolayca anlaşılabilir. Onun için Nursi onları, temel dinî ve aklî ilkeler çerçevesinde tevîl etmiştir. Dolayısıyla Hz. İsa'nın nüzülü ile alakalı hadislerin bildirdiği olaylar, ancak meydana geldikten sonra tevilleri anlaşılır ve ne olduğu bilinir. Çünkü normal olarak bir kişinin, herkesin gözü önünde gökten inmesi, Yüce Allah'ın insanoğlunun imtihanı için evrende cari kıldığı kanunlara aykırı olur.

Said Nursi, ahir zamanda İslam dinini, prensipler açısından talihli, ancak uygulama bakımından talihsiz, Hristiyanlık dinini ise ilkeler bakımından talihsiz, ancak pratik açıdan talihli görmüştür. Nursi'ye göre İslam, ilkeler bazında akla ve bilime önem veren, istişareyi esas alan, fakirleri ve bilim insanlarını koruyan, vasıtaları reddeden ve mutlak tevhid inancına sahip bir din iken, ahir zamanda o dine fetret derecesinde bir lakaytlık perdesi gelecektir. Uygulamadaki Hristiyanlık ise teslisi kabul eden, vasıtaları önemseyen, akla ve düşünceye önem vermeyen, ayrıca fakirleri ve düşünürleri korumayan bir din olmasına rağmen, pratikte medeniyeti arkasına alıp bilim ve teknolojinin imkânlarını kullanarak var olmaya çalışan bir din olarak

varlığını devam ettirmektedir. Nursi'ye göre bu durum, süreç içerisinde doğru bir şekilde anlaşılacak ve dolayısıyla Hristiyanlık dini, aslî hüviyeti olan İslam dinine dönüştürülecektir ki, bu da ancak Hz. İsa'nın ikinci gelişiyile mümkün olacaktır.

Said Nursi, Hz. İsa meselesini, tamamen hadis rivayetlerinden hareketle rasyonelleştirmeye çalışmış, yani o hadislerin ifadelerinden hareketle bir tarih ve gelecek perspektifi ortaya koymaya gayret etmiştir. Reel olarak ortaya koyduğu tarihi okumaların gerçekleştiği/gerçekleşeceği mümkün müdür? Yani Hristiyanlığın, kendi batıl inançlarından arınarak İslam'la birleşmesi gerçekleşti/gerçekleşecek mi veya hangi boyut ve durumda gerçekleşti/gerçekleşecektir? O, bu durumun meydana geleceğinden ve muhtelif boyutlarından bahsetmiş olsa da onun kimler tarafından ve ne zaman gerçekleştiril(diği)eceği kısmı müphem bırakılmıştır. Ayrıca günümüz itibariyle bu durum çok da reel görülmemektedir. Kısacası Nursi'nin, Hristiyanlık ile İslam'ın geleceğine ve mevcut inanç akımlarına karşı olan tutumlarına dair ciddi bir teo-politik okuma yaptığı gözlemlenmektedir.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Müsned, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2013.
- Aruçi, Muhammed, "Ülü'l-Azm", TDV İslam Ansiklopedisi, XXXII, 294-295, İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Ataurrahim Muhammed, Bir İslâm Peygamberi Hz. İsa trc. Kürşat Demirci, İstanbul: İnsan Yayınları, 1985.
- Aydemir, Abdullah, "Kur'an'a Göre Hz. İsa (a.s.)", Diyanet Dergisi, Temmuz-Ağustos-Eylül 1990, 3-27.
- Aydın, Hüseyin, "Kur'an Bütünlüğü Açısından Hz.İsa'nın Âkibeti Meseşesi", Kalam Araştırmaları, 6:2, (2008), 17-46.
- Aydın, Süleyman, "Kur'an Lügatı İlmi Açısından Hz. İsa'nın (a.s.) Ref'i ve Nüzülü", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 9 (2015), 53-112.
- Bakır, İbrahim, "İslâm Kelâmcılarına Göre Mucize Kavramı ve İmâm Mâtürîdî'nin Hz. İsa'nın Mucizelerini Değerlendirişi", Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi, Cilt. (Vol.) 11 Sayı (Issue 1) Bahar- (Spring) 2020, 215-239.
- Bulut, İsmail, "İmam Mâtürîdî Perspektifinden Hz. İsa", IV. Uluslararası Şeyh Şa'bân-ı Velî Sempozyumu, editörler: Cengiz Çuhadar vd., Kastamonu 2017, cilt 2, 514- 526.
- Çelebi, İlyas "Deccâl", TDV İslam Ansiklopedisi, IX, 69-72, İstanbul: TDV Yayınları, 2019.
- "İsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, XXII, 465-472, İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Demir, Abdullah, "Kur'an'a Göre Hz İsa (A.S.), Diyanet Dergisi, Temmuz-Ağustos-Eylül 1990, 2-27.
- Demirci, Kürşat, "Deccâl", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul; TDV Yayınları, 2019), IX, 67-69.
- Ebu Hanife, İmam Azam, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, trc. Mustafa Öz, İstanbul: MÜİFV Yayınları, 2017.
- Harman, Ömer Faruk, "İsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII, 465-472.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2002.
- İbn Kesir, Umâdüddîn Ebû'l-Fidâ' İsmail, *Tefsîrü'l-Kur'an'il-'Azîm*, Kâhire: Müessesetü Kurtubâ, 1421/2000.
- İsfahani, Râğîb el-, Müfredat, çev. Yusuf Türker, İstanbul: Pınar Yayınları, 2017.
- İyaz, Kadı, Şifa-i Şerif Şerhi, trc. ve şerh. Mehmet Yaşar Kandemir, İstanbul: Tahlil Yayınları, 2017.
- Kahraman, Ömer Faruk, "İsâ", TDV İslam Ansiklopedisi, (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), XXII, 465-472.
- Kaya, Remzi, "İnciller ve Kur'an'da Hz. İsa'nın İnsan ve Peygamber Oluşu", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergis, cilt: 13, Sayı: 2, 2004, 37-58.
- Kuşeyrî, Abdulkerim, Kuşeyrî Risalesi, haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergah Yayınları, 1999.
- Mevdudî, Ebu'l-A'la, Kadiyanilik Nedir?, çev. Ahsen Batur, İstanbul: İhya Yayınları, 1975.
- Nursi, Bediüzzaman Said, Lem'alar, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013.
- Emirdağ Lahikası, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2001.
- Mektubat, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013.
- Muhakemat, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2014,
- Müdafaaalar, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2012
- Sikke-i Tasdik-i Gaybî, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013
- Sözler, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013
- Şualar, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2012
- İçtimâi Dersler, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013
- İşaratü'l-İ'caz, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 2013.
- Kastamonu Lahikası, İstanbul: Zehra Yayıncılık, 1998
- Öner, Yasin, Tefhimü'l-Kur'an'da Hz. İsa'nın Ref'i Konusu", SBARD, Yıl. 2020 Bahar, sayı. 35, 211-231.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, "Mehdî", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul; TDV Yayınları, 2003, XXVIII, 369-371.
- Sarıtoprak, Zeki, İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi, İzmir: Çağlayan Yayınları, 1997.
- Şeltut, Mahmud, Fetevâ, Kahire: Darü's-Şuruk, 2004.
- Şeltut, Mahmut, "Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü", Dini Araştırmalar; cilt.7, 289-306.
- Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr, Câmi'u'l-Beyân, Beyrut, 1984.
- Topaloğlu, Bekir,- Çelebi, İlyas, Kalam Terimleri Sözlüğü, İstanbul: İsam Yayınları, 2010.

Yazıcı, İshak, "Kur'an'a Göre Hz. İsa'nın Ref'i ve İlgili Ayetlerin Yorumlarının Tahlili", Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı:20-21, Samsun 2005, 69-100.
Waardanburg, Jacques, "Teslîs", TDV İslam Ansiklopedisi, XXXX, 548-549, İstanbul:TDV Yayınları, 2011.